

BRANISLAV
JANKOVIĆ

VETROVI ZLA

HRONIKE JEVREMA UTVIĆA,
RASPOPA I ISTRAŽITELJA

■ Laguna ■

Copyright ©2015, Branislav Janković
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

VETROVI ZLA

Prolog

UBISTVO

Najbolji način da se otarasimo neprijatelja jeste da ga posvuda hvalimo... On će i dalje rovariti protiv nas, ali bez siline i istrajnosti jer je nesvesno prestao da nas mrzi. Pobedio je i ne sluteći da je poražen.

Emil Sioran

„Tišina ne postoji. Svet je stvoren uz glasno psovanje Boga!“, pomislila je prilika u crnom, spretno se penjući uza zid raskošne dvospratnice, pomno praćena širom otvorenim okom punog meseca sa crne pozadine neba. Slapovi puzavica otrovnog bršljana prelivali su se preko cele istočne strane zgrade, omogućivši uljezu pogrebni mir: listovi su ublažili svaki zvuk neprimeren tihoj noći.

Bog je ćutao, postavši saučesnik u zločinu koji se spremao.

Da je iko od stražara koji su kružili oko kuće, sa rukama na sabljama i puškama otkočenih oroza, podigao pogled ka terasi koja je gledala na crkvu Svetog Petra i Pavla u

Topčideru, mogao je da vidi nejasno tamno obličje koje se bešumno prebacilo preko ograde i čučnulo iza niskih kamenih stubova u obliku lavova. U trenutku je osetilo bol od iskrivljenog stopala, ali nije bilo vremena da razmišlja o tome: britka oštrica tankog, kratkog sečiva blesnula je na mesečini narušavajući tminu, i nečujno otvorila vrata sobe, propuštajući unutra vazduh hladne noći.

Mala sekira za pojasom uljeza drškom je zaorala zemlju oborene saksije sa cvećem. Bile su to kamelije.

Ušao je unutra.

Portreti na zidu, naslikani uljem na platnu, uokvireni masivnim, fino rezbarenim ramovima, znatiželjno su posmatrali nezvanog gosta pitajući se ko se to usudio da se neopaženo uvuče u knjažev dvor i uznemiri mu tanak, starački san, tako potreban čoveku u godinama. Prodor ne, tamne oči ljudi sa slika izazivale su nelagodu u ubici. Bile su to oči uvek budnih svedoka. Na sreću, usta će im ostati nema.

Bol u nozi postajala je sve jača. Svaki korak, koliko god kratak i tih bio, izazivao je škr gutanje zuba provalnika. Na licu je imao masku svinje. Ispod nje suze zbog natečenog zgloba.

„I bile su to teške ps ovke“, pomislio je sklanjajući pogled s oslikanih vladara, njihovih nakindurenih žena i male dece u kratkim pantalonicama i mornarskim, plavo-belim bluzicama, uvek u krilu majki. „Kao da ih je sam đavo smislio.“

Poguren i šepajući približavao se velikom krevetu na sredini zida preko puta terase. Belina posteljine i jorgana odudarala je od tame sobe. Vetar, došao spolja, naterao ga je da zadrhti.

„Nije to strah“, rekao je sebi i zastao. Znojavom rukom dodirivao je čelik sekire kao da želi da proveri njenu oštrinu. Ili uveri sebe da se to što radi zaista dešava.

Knjaz nije spavao.

Širom otvorene oči, staračkih, požutelih beonjača, kao kod teških opijumskih zavisnika, zurile su u uljeza koji se uspravio i raširenih nogu stajao pred srpskim vladarem.

„Uvek sam mislio da će me ubiti neko viši“, rekao je čovek u beloј uštirkanoј noćnoj košulji, ni najmanje uplašen, više sa nekom dosadom u glasu, pomiren s onim što će se desiti. Bio je pokriven tankim jorganom i teško je disao. „Šezdeset godina se ja spremam da umrem. Od trenutka kada sam počeo da vodim ovaj blesavi narod. Samo te molim..., pazi... moli te jedan knez, a vladareva molba se ne odbija... neka bude brzo. Tarabići su pogrešili kada su rekli da ću umreti prirodnom smrću. Nikada im nisam verovao. Muljatori i lažni vidovnjaci!“

Ubica nije progovarao. Ruku spuštenih pored tela čekao je da se žrtva pozdravi sa životom. Da se, kao i svaki starac, porazgovori sa sobom, oprosti od sveta. Tih nekoliko minuta mogao je da mu dozvoli. Neće mu noga otpasti.

Knjaz je kresnuo luč na stolu pored kreveta i upalio sveću u čiraku; ona je osvetlila prostoriju i raspirila senke na zidovima. Ali one kao da nisu odražavale ni ljudska ni obličja stvari u sobi: bile su to tuđe seni, došle da posmatraju smaknuće jednog vladara. Pokušavale su da guranjem zauzmu mesta u prvim redovima mučne životne predstave čiji se rasplet primicao, rizikujući da budu isprskane mlazom knjaževe krvi.

Slab i treperav odraz svinjske maske u ogledalu teškog mesinganog rama izgledao je groteskno, čineći još

bizarnijim poslednje starčeve trenutke. Oči oslikanih portreta sada su dobro videle šta se dešava, i užasnule su se u nemom krik. Pokušavale su nešto da kažu, možda upozore ili zaprete. Ali sem starčevog glasa, nalik ravnodušnom nedeljnom govoru sveštenika koji već godinama svom stadu ponavlja jedno te isto, uglavnom o grehu i pokajanju, ničiji drugi glas nije se čuo.

Miloš Obrenović je ustao i skinuo noćnu košulju otkrivajući staro, belo telo bez malja, pod naborima kože. Nije bilo njegove senke na zidu i ubica zbog toga oseti ledenu jezu. Knjaz se oblačio sporim pokretima, kojima nije pokušavao da kupi vreme, jednostavno – bio je star i ruke su mu bile teške i slabe. Na sebe je navukao svečanu uniformu, izvukavši je iz ormana i refleksnim pokretom obrisavši prašinu s njenih epoleta. Oblačio ju je jedino kada je pozirao slikarima i odlazio na prijeme. Nije je voleo: bila je previše šarena za njegov grub, jednostavan, seljački ukus. O bok je okačio paradnu sablju izvučenu iz sanduka u kojem je stajala posteljina.

Na trenutak je razmišljao da okači i ordenje, iz kutije sa stola pored ormana, ali se predomislio. Samo je na domali prst leve ruke stavio veliki srebrni prsten sa grbom Obrenovića.

„Glupo je da knez umre u spavaćici. Kao neka baba“, rekao je promuklim glasom, okrenut leđima ubici, zatežući uniformu. „Ako me ne ubiješ noćas, vratićeš se i završiti posao neke druge noći. Ti ili neko drugi. Oni koji su te poslali neće odustati. Jedino mi je žao što ja njih nisam pobio kada sam mogao.“

Prilika u crnom izvukla je oružje iz pojasa i držala ga pored tela, kao da razmišlja da li da žrtvi dâ još malo vremena. Ili sebi.

Senke su podivljale, muškarci sa portreta dohvatili se balčaka svojih sablji, a njihove žene prekrile deci oči.

„Pucaj, kolji, davi... meni je svejedno“, prozborio je knez Srbije okrećući se čoveku sa maskom, koji je sada stajao ispred njega. „Spreman sam da sretnem Boga. I pomirim se sa kumom.“

„Neko drugi te čeka tamo, kneže“, prvi put je progovorila prilika skidajući kapuljaču i masku. Prišla je iznenađenom Milošu i nešto mu šapnula na uvo. Onda se izmakla podižući oružje. Srpski knjaz pokušao je nešto da kaže. Nešto što je ličilo na objašnjenje. Možda čak i izvinjenje.

Sekira sa kratkim držaljem sevnula je kroz vazduh i zabila se u glavu Miloša Obrenovića.

„I niko me nije poslao“, odgovorila je tamna prilika mrtvom vladaru čija je krv kvasila pirotski ćilim. „Osveta je samo moja.“

Bog je opet počeo da psuje gledajući kakav je svet stvorio. Mirisalo je na kamelije.

Prva knjiga

STARA PROKLETSTVA

Prvo poglavlje

„Jevreme, crni Jevreme!“, vrištala je žena mlatarajući nogama po vazduhu kao da pokušava da se šutiranjem odbrani od nevidljive napasti. Snažno je zarivala svoje prljave nokte u leđa krupnog muškarca, prepuna ožiljaka, što starih što svežih, ispisanih brojnim bičevima, noževima i sabljama, koji je brektao od napora mešajući njihova gola tela sa slamom u štali. Zrak sunca, prošavši kroz polomljenu dasku na krovu, obasjavao je scenu – neki bi rekli, bože im oprostite – oreolom kakav se vidi samo na ikonama.

„Ubićeš me, stoko jedna! Polomićeš mi noge“, vikala je žena.

„Ćuti, bre. Sad se malo uzdigni, jeste tako... 'ajd, 'ajd, jaooo, sad ću...“

„Ne u mene, đavole, ne u mene...!“

U trenutku kada je slast krenula iz Jevremove kičme, on zaurlao od zadovoljstva, a žena počela da ga udara sitnim pesnicama po glavi, pokušavajući da ga skine sa sebe, vrata na štali su se sa treskom otvorila.

I prizor na toj slici – neki drugi bi rekli, spasi nas Bože đavola i takvih ikona – promeni se.

Dvojica seljaka, od kojih je stariji držao sekiru, dok je mlađi imao vile, ušla su i zabezeknuto posmatrala dvoje golih ljudi u ljubavnom zagrljaju. Slika ih je, zaustavivši ih u kretanju, zaledila. Iza njih je ušao gospodski obučen čovek, bliži šezdesetim nego pedesetim godinama, sitan ali stamen i čvrst. Imao je špicasto lice podlaca, koje je uzalud pokušavao da ulepša fino štucovanim brkovima. Prodoran pogled sitnih sivih očiju. Nimalo nije mario za sliku koju je zatekao: go muškarac koji urla u trenutku sladostrašća dok debele butine žene ispod njega drhte od strasti i straha.

„Evo, gospodine, evo šta Jevrem radi“, tužnim glasom, vajakajući se, rekao je stariji seljak. „Napada naše žene.“

„Koliko ja vidim, ova ga ne tera, nego grli“, prozborio je uglađeni gospodin smeškajući se, očigledno znajući Jevremove navike i sklonosti.

Prozvani čovek nije se mrdao sa žene koja je zanemela, gledajući pridošlice preko ljubavnikovog ramena. Shvatila je da neće moći da ga skloni sa sebe dok on sam ne odluči da ustane, te je opustila noge, predajući se sramoti i sudbini. Jauknula je zbog slame koja joj je bockala butine, i to beše jedini zvuk izašao iz njenih usta. Muškarac je još nekoliko puta mrdnuo karlicom ispuštajući dugo aaaaaa! pre nego što se prevrnuo i legao pored nje, a ona je jednom rukom brzo sakrila čupavo međunožje a drugom sprečavala poglede muškaraca na svoje velike dojke.

Tamnoplave kose, koju je vezivao u rep kanapom za džakove, plavih očiju koje su menjale nijansu zavisno od raspoloženja, vremenskih prilika ili doba dana, s

kukastim nosom kao u orlušine i retkom bradom nimalo nalik popovskoj, goli muškarac podsećao je na đavole kako su ih ikonopisci predstavljali na zidovima crkava. Ne na one đavole koji sa kopljem u ruci gone grešnike u kotlove prepune kipuće vode, već one koji ih zavode i nude sve što im duša želi u zamenu za tu istu dušu. One lepe, slatkorečive i lažljive vragove.

Mada, bilo je nekoliko ljudi, i to drugih vera, koji bi se zakleli u sve živo i mrtvo da on ima vrline sveca.

Bio je visok i krupan, jakih ramena sada prošaranih svežim brazgotinama i crvenim tragovima ženinih noktiju. Imao je širok osmeh naružen ožiljkom preko gornje usne, koji bi primoravao ljude da se trgnu kad god bi se nasmejao: bila je to uspomena na borbu od pre mnogo godina i sećanje na jedan od slučajeva ubistva u niškom haremu, koji je teškom mukom uspeo da reši. Uz visoku cenu.

Strgao je maramu sa glave uplašene i posramljene žene i obrisao se između nogu. Polako i pažljivo, bez žurbe, uopšte ne obraćajući pažnju na ljude koji su nemo stajali i gledali njegovu golotinju. Onda je preko glave navukao flekavu mantiju koja je ležala na leđima njegovog vranca, jednog od svedoka ljubavne scene. Iz tajnog džepa u njoj izvukao je veliki srebrni krst, okačio ga oko vrata, i tek tada pozdravio čoveka u finom odelu i sa zlatnim satom čiji je lanac virio iz malog džepa na prsluku od zelenog somota.

Ni najmanje nije bio srećan što ga vidi. Istorija njihovog poznanstva nije obilovala lepim događajima. Naprotiv. Tek, mržnja je sa godinama splasnula. Doduše, ne toliko da neke stvari oprostí. A imao je nameru i da ih naplati.

„Zdravo-živo, pomoćniče ministra unutrašnjih dela“, rekao je, kanapom vezujući kosu i vadeći slamu iz nje.

„Ostareo si. I daleko si od Beograda. A blizu mene kojeg si pre, deder, podseti me, skoro dvadeset godina pokušao da ubiješ. Da tako kažemo, na mojoj si teritoriji. Za tebe prilično neprijateljskoj i opasnoj.“

„Nisi ni ti postao mlađi, Jevreme Utviću. A ne pristaje ti ni ta mantija. Davno si je izgubio! Zar da te podsećam?“ , progovorio je Trifun Stojković, prvi čovek Obrenovićeve tajne policije, ne odgovarajući na opaske raspopa. „Državi trebaš. Imamo posla“, nastavio je Trifun glasom koji nika-ko nije trebalo da zvuči zapovednički. Znao je da Jevremu niko ne može da naređuje: bivši pop nikoga nije slušao. Osim ako nije bio ucenjen.

„Misliš, tebi sam potreban?“ , ironično je upitao raspop bacivši maramu u krilo i dalje uplašene žene.

Jevrem je govorio sve vreme ispod oka motreći jednog od seljaka, onog koji je držao sekiru iznad glave, spremnu za udarac. Nije ga ispuštao iz vida ni dok je izlazio iz štale, samo na tren sklonivši pogled da mahne seljanki koja klimnu glavom u pozdrav i nasmeši mu se. Drugi seljak, onaj sa vilama, zavapi.

„Gospodine, a šta ja sad da radim?“

„Ne razumem“, zbunjeno je rekao Trifun Stojković okrećući se. „Šta hoćeš?“

„Ko će meni da plati što mi je ovaj raspop bio sa ženom?“ , jadikovao je čovek spuštajući oruđe na zid štale i sklapajući dlanove kao u molitvi.

„A što da ti plati?“ , čudio se žandar.

„Prešao je preko moje imanje, a nisam mu dao dozvolu.“

Pomoćnik ministra iz džepa na pojasu izvuče vrećicu i baci je seljaku koji ju je u letu uhvatio, odmah razvezao i

pogledao u nju. Pohlepne oči su mu se zacaklile. Za toliko novca morao bi da kuluči mesecima.

„E moj Trifune, vidiš li ti sa kakvim ja ljudima živim i kome pomažem? Sve gola fukara i kukavica“, rekao je Jevrem i udario čušku seljaku. Onaj drugi spustio je sekiru krišom gledajući ženu koja se brzo oblačila.

Na konjima su izašli iz sela, praćeni praznim pogledima ljudi. Neki od njih su se krstili, neki psovali u bradu, neke žene su uzdisale. Jedan od seljaka dohvatio je kamen sa zemlje, ali nije smeo da njime zamahne prema konjanicima iza kojih se dizala prašina. Čvrsto ga je stezao u ruci, dok mu je brada drhtala. A onda je sam sebe njime udario po glavi.

„Šta si radio ovde?“, upitao je pomoćnik ministra. „U ovoj vukojebini.“

„Pojavili se vampiri, pa me seljaci pozvali da ih oslobodim nesreće“, odgovorio mu je Jevrem češući se između nogu. Izvadio je duvan iz torbe. „Kako si me našao?“

„Pitao sam vampire koji su bežali od tebe“, sa smeškom je rekao žandar gladeći brkove. „Ti znaš da se od mene niko ne može sakriti.“

„Znam“, potvrdio je Jevrem motajući cigaretu i ližući papir. „Puna Srbija tvojih uhoda. Čak i u ovim turskim krajevima. Ne bi me začudilo da si i vampire primio u službu.“

„Knjaz je mrtav, raspope“, s uzdahom je rekao Trifun i pogledao u Jevrema; ovome je na tu vest cigareta zaigrala među usnama.

„Izdalo ga njegovo veliko i dobro srce?“, upitao je raspop ironično. Počeo je da traži luč i trud po bisagama okačenim o sedlo.

„Mani zajebanciju, Utviću. Moj vrat će osetiti čelik ako ne pronađem ubicu.“

„Šta mene briga i za kneževu i za tvoju glavu?“, besno je uzvratio raspop kao da je godinama čekao da kaže šta ima, i to baš ovom čoveku što stoji ispred njega. „Zar zaista misliš da ću poći sa tobom da otkrivam ubicu? I... otkad se ti toliko brineš za Obrenoviće?“

„More, ima da plaćaš ono spavanje sa Savkom Obrenović dok si živ“, osorno će Trifun.

Krupni muškarac zaustavio je konja i pogledao u pomoćnika ministra. U očima mu se video bes koji je morao da izbac i iskali na nečemu. Ili nekome. Sjahao je teško udarajući nogama po zemlji. Nervozno je pušio, duboko udišući dim i ispuštajući ga na nos. Ličio je na besnog bika.

„Ništa ja tebi nisam ni bio dužan, džandare“, rekao je i bacio opušak u travu.

„Mihailo bi te natakao na kolac“, rekao je Trifun, pa i on sjahao. Stali su jedan naspram drugog gledajući se. Jevrem je bio za skoro dve glave viši od Trifuna i posmatrao ga je sa visine. Kao roditelj koji se upravo sprema da istuče nestašno dete. Ali ovo dete bilo je spremno da se usprotivi. Sasvim sigurni u ispravnost svojih reči, nisu skidali pogled jedan s drugoga, čekajući ko će prvi povući potez.

„Da sam prolajao, ti bi bio na kocu, Trifune. Znaš da znam za koga si radio i ko te je plaćao.“

„Jebanje kneževe sestre košta, rođače“, podmuklo će glavni srpski žandar. Bio je rešen da iznervira raspopa. „Možda bi još bila živa da te nije srela.“

„Ti si me i uvukao u njen krevet. Iskoristio si moju zaljubljenost. I prestani više da uzimaš njeno lepo ime u

ta svoja šugava usta, pseto“, besno je odgovorio raspop i jako zamahnuo desnom rukom, ali Trifun se sagnuo i izbegao udarac iznenađujuće brzo za čoveka u tim godinama. Šutnuo je raspopa u koleno, ovaj je glasno jauknuo i opsovao hvatajući se za nogu. Mali čovek to iskoristi i glavom tresnu Jevrema u stomak terajući ga da padne, ali mu rmpalija dohvati rever kaputa i povuče ga sa sobom na zemlju. Prevrtali su se pred konjima što su iskoristili odmor da nađu zelenu travu, nimalo ne hajući za svoje gospodare. A oni su udarali jedan drugog rvući se po mekom tlu. Raspop je, onako veći, jači i mlađi, uspeo da slomi Trifunov otpor. Svom težinom seo mu je na grudi izbijajući vazduh iz njih. Kad, odjednom, tanka oštrica našla se tik ispred Jevremovog oka.

„Sklanjaj se sa mene ili ću ti nabiti nož u glavu“, jedva je procedio žandar pokušavajući da dođe do daha, i dalje se ne predajući.

„Zaklaću te kao pile!“, rekao mu je plećati čovek pokazujući očima na kamu u svojoj ruci, čiji je vrh već bockao Trifunov vrat. „Govno džandarsko!“, opsovao je raspop i ustao sa Trifuna, vraćajući kamu u korice za pojasom. Brisao je krv koja mu je tekla iz nosa. „Pre dvadeset godina si pokušao da me ubiješ šaljući me za Sarajevo. Odvojio si me od žene koju sam voleo, laka joj zemlja. Napujdao si knjaza Mihaila da me protera iz Srbije na osnovu lažne optužbe. Preko svojih ljudi u crkvi uspeo si da me Sinod raspopi. I ti da dođeš da tražiš pomoć od mene? Ti si lud!“

„Trebaš mi, Jevreme“, skoro da je zavapio Trifun držeći se za izubijanu bradu, proveravajući da li su mu svi zubi na broju. Na levom oku već je počela da mu se plavi modrica. „Ti si najbolji istražitelj kojeg poznajem.“

„Da me nisi naterao da ubijem Jusufa Bulatovića, sada bi imao boljeg istražitelja.“

Stajali su pored atova, zadihani i još slabi da se popnu na njih. Držali su se za povoce pokušavajući da dođu do daha. Obojica su razmišljala. Trifun o tome kako da ubedi Jevrema da pođe s njim, a bivši pop kako da izvuče korist iz situacije u kojoj se našao.

„Pomoći ću ti!“, odsečno je presekao Jevrem stavljajući nogu u dizgine i penjući se na vranca. „Uz uslove. Hoću nazad svešteni čin, svoju parohiju i Mihailovo izvinjenje.“

Šef tajne policije slegnuo je ramenima. „To poslednje i sam znaš da ne mogu da ti obećam.“

„Onda ću ga sam naterati da se izvini.“

„Da se rukujemo?“, upitao je ozbiljno Trifun.

Jevrem je pljunuo ispred žandara i poterao konja u galop.

Drugo poglavlje

Rođen u selu Jakovlju, blizu Ribarske Banje, od majke Petrije i oca za koga je znala samo Petrija, ne želeći nikom, pa ni svom sinu, da ga otkrije, Jevrem Utvić ostade kopile majčinog prezimena i njenih krupnih plavih očiju. Bio je jedino dete u selu koje je zima osamsto devetnaeste poštredela. Oštra studen te godine, upamćena po žestokom pomoru skoro svega živog, duboko se urezala u sećanje malobrojnih koji su je preživeli pa su, još dugo posle te zime, čak i leti nosili gunjeve i dugačke gaće. Mraz je svojim hladnim zagrljajem lomio ogromna stabla poput stakla. Ptice su ostale zamrznute u dupljama drveća, a zečevi su se poklali među sobom. Zdenci su se zaledili te voda nije ni izvirala, ledeći se negde duboko pod zemljom. Ali snega nije bilo. Samo studen i smrt.

Izgorevši sav ogrev Petrija je počela da pali sve drveno što je imala u kući, ostavljajući jedino vrata, prozore i krevet. Ostavila je i dve drvene kašike da Jevrem i ona ne jedu prstima kukuruznu kašu i krompir, jedinu hranu te zime.

Njihova trošna kućica, dom koji su joj ubogi roditelji, rano umrli, ostavili, nalazila se pored seoskog groblja. Jednog dana je, posmatrajući sina koji se tresao od hladnoće, odlučila. Uzela je sekiru i krenula ka groblju. Srećom, bilo je veliko i sirotinjsko, pa se našlo dosta drvenih krstača. Kada ih je nestalo, ona je, izlazeći, ponela i ašov.

Da je to bila uobičajena zima, optužili bi je zbog teškog svetogrđa, ali bila su to zla vremena, a u takvim zlodobima ljudima se sve prašta. Niko nije mogao ni da pretpostavi da je ona, u vreći, i same kosti pokojnika čiji bi sanduk polomila, donosila kući i ložila. Krijući tragove svoga zlopočinstva, zatrpavala bi praznu raku u kojoj bi ostala jedino lobanja pokojnika, jer se ustručavala da je dodirne, a kamoli, ne daj Bože, ubaci u šporet.

A stare kosti gorele su poput suvog granja.

Njihovo pucketanje na ognjištu Petriju je podsećalo na šaputanje. Prigušeni glasovi ponekad bi bivali glasniji, pretvarajući se u krike i vriskove koji su budili njenog sina. Ona nije obraćala pažnju na njih. Vrlo malo je spavala. Čuvajući vatru da se ne ugasi, natrpala bi u peć sve što može da gori, i to bi joj dalo vremena da malo dremne, tek da bude u stanju da sutradan stoji na nogama.

„Šta je to, majko?“, znao je da pita mali Jevrem osluškujući glasove koji kao da su dolazili iz same sobe. Iz duvara i poda.

„Ništa, sine, spavaj. Vetar priča“, smirivala ga je Petrija.

„A šta priča?“, nastavilo je dete sa pitanjima.

„Nisu to lepe priče. Vetar zna da bude zao. Tužne su.“

„Kao što si i ti tužna?“

„Otkud ti to?!“, iznenađeno je upitala Petrija svoje pametno dete.

„Ponekad, noću, kad ti misliš da spavam, ja čujem kako plačeš. A znam da si ti, nije vetar, nije.“

Petrija ništa nije rekla. Vetrovi su duvali, ali nisu pričali. Još ne.

Jedne noći začuli su grebanje na vratima. Jako i brzo. Zvučalo je kao da je ispred neko ko, preplašen, traži milost. Petrija je tihim i opreznim korakom prišla prozoru i, pomerivši ćilim koji je branio toploti da izlazi, obazrivo pogledala u noć.

A tamo, pod punim mesecom, stajao je vuk i grebao po dverima, nemo moleći da uđe. Oči su im se srele i Petrija je samo odmahнула glavom kao da odgovara čoveku. Nije smela da pusti zver u kuću koliko god u njenim očima vide-la obećanje da neće nikog napasti. Želi samo da se ogreje.

Vuk je zaarlaufkao, a Jevrem je, pritisnuvši šake na uši, počeo da plače.

Ujutru je otvorila vrata, unela mrtvog, zaleđenog vuka i sačekala da se odmrzne. Onda ga je odrala. Meso je stavila da se opet smrzne, a kožom, na kojoj je još bilo tragova krvi, oboje su se grejali. Bila je to zima kada se sve jelo. Govorilo se da su u nekim selima meštani počeli da jedu i ljudsko meso, ali narod ko narod, zna svašta da priča, pa mu nije verovati.

Jevrem je rastao u pametno i dobro dete, na radost svoje majke. Ponekad bi je podsetio na muškarca sa kojim ga je začela, i tada bi se sledila od užasa.

„Ne daj, Bože, da bude kao on. Ja znam šta je krv, ali nadam se da je moja jača“, molila se i krstila kao da će time zaštititi karakter svog sina, učiniti ga ispravnim i dobrim.

Pre odlaska iz Jakovlja, deset godina posle one zime, Petrija je na svakom grobu koji je oskrnavila, zapalila po debelu sveću, tihim glasom tražeći oproštaj od duhova.

„Preživismo, i moje dete i ja, a vi, kako hoćete. Možete da me kunete, možete da mi poharate sve snove do kraja života, da mi uzmete zdravu pamet. Petrija odlazi i moli za oprostaj. Ako ga date – date, ako ne, ja šta da radim.“

Duhovi su nemo posmatrali lepu ženu, od teškog života ispijenog lica, tog dana zabrađenog crnom maramom zbog svih mrtvih kojima se zamerila. A onda su počeli da se došaptavaju i dogovaraju, savetujući se međusobno šta da učine.

Jedino u smrti duše mogu da se razumeju i dogovore.
Njoj ništa nisu uzeli.

Njenom sinu Jevremu jesu.

U stvari, nisu mu uzeli, dali su mu.

Da može da ih vidi.

Viđao ih je i preko dana, na njivi, usred crkve, na raskršćima i poselima. Nije ih se nikada plašio. Bio je još mali da bi znao za strah. Kada je došlo vreme da se uplaši, više nije imao razloga: odlično su se upoznali. Osim što ih je viđao, mogao je i da ih prizove i pita za sve što ga je zanimalo.

Neko bi ovo nazvao darom, jer su neki duhovi hteli da pomognu i upozore na opasnosti, i sa ovog a i sa onog, drugog sveta. Međutim, stasavši i počevši zrelo da razmišlja o tom neobičnom poklonu, Jevrem je u njemu ipak video samo prokletstvo. Znao je da je to račun koji je morao da plati umesto svoje majke. Cena njihovih života. Možda i ceh zbog onog nesrećnog vuka kojeg nisu primili u kuću. Ko zna, možda je to bio neki vučji bog.

Prokletstva predaka uvek se obiju o glavu potomcima.

Treće poglavlje

Stare čatmare oko močvarnog zemljišta u selu ispred Leskovca, napravljene od zemlje, slame i dasaka, delovale su kao da će svakog trenutka potonuti u živo blato iz kojeg su trudom seljana izronile. Mesto se čak i nije moglo nazvati selom: više je ličilo na skup kuća ljudi koji nisu imali nameru da se tu dugo zadrže. Straćare su se ogledale u mutnoj vodi bara. Mršavi konjići, čija su rebra podsećala na kobilice nedovršenih brodova, čupkali su retku travu, plašeći jata barskih ptica koja su se spremala na jug.

Musava, odrpana deca posmatrala su konjanike sakri-vena iza plotova i vrba. Ona hrabrija prilazila su im i pružala dlanove proseći. Jevrem je podelio nekoliko turskih groša, gledajući mršavu i prljavu, ali lepu decu, dok Trifun nije ni obratio pažnju na mališane.

„I dalje nemaš dušu, skotino pandurska!“, rekao je šefu tajne policije. „Kao da su te đavoli pravili.“

„Naprotiv, roditelji su mi bili divni ljudi. Poštteni i vredni. Otac nikad nije digao ruku na nas. Imao sam lepo

detinjstvo. Osim kad su mi odveli brata. To mi je bila najveća tuga. I dan danas je.“

Trifun ništa više nije rekao, samo je brže poterao ata, primoravši decu da se sklone u stranu. Kiša od prethodnog dana raskvasila je put, te su se životinje naprezale da izvuku kopita iz blata. Sapi su im bile umazane crnim kalom. Poneko od seljana izašao bi pred konjanike nudeći im jeftine, uglavnom ukradene stvari: bakrene posude, oružje, predmete od kože, duvan. Razočarano su spuštali ruke sa robom videvši da prolaznike ne interesuje ponuda.

„Reci mi, je l' knjaz bio svestan da će kod Boga?“ upitao je Jevrem žandara dok su ulazili u Leskovac.

„Jeste, našli smo ga pored kreveta, obučenog kao da će na dodelu medalja“, odgovorio je Trifun bezizražajnog lica. U glavi su mu se rojile teške misli, pa ga je pitanje prenulo i vratilo u realnost. „Otišao je kao pravi knjaz. Upađen.“

Raspop je nastavio sa pitanjima, najzad zainteresovan za slučaj koji je trebalo da reši. „Je l' se uneredio?“

„Još je prdeo kada sam sa stražarima provalio u njegovu sobu. Smrdela je cela odaja“, opisivao je Trifun jutro u kojem je na poziv straže došao do Miloševog konaka i razvalio vrata, jer se knjaz nije odazivao na pozive i kucanje.

Jevrem je napravio podsmešljiv izraz lica. „Na šta je smrdelo?“

„Na Karadorđeviče. Maska u obliku svinje stajala je pored mrtvog tela.“

„A šta ti misliš?“

Trifun se učutao, vratio onim mislima iz kojih ga je Jevremovo pitanje probudilo. Konj pod njim se uznemirio osećajući nervozu jahača. Zarzao je i ubrzao kas bacajući blato oko sebe.

„Ne verujem da su Karađorđevići“, napokon je progovorio. „Pratim svaki njihov korak. Ne mogu ni u klozet da odu a da ja to ne znam. Ovo je neko drugi. Neko ko hoće da pomislimo da su svinjari naručili ubistvo.“

Jevrem mu je ironično odgovorio. „Ti ćeš uvek ostati na svom mestu, Trifune. Ko god da je na vlasti.“

„Znam njihove tajne, raspope. A znam i tvoje. Više sam im vredan živ i blizu. A kada znaš nešto što neko skriva, onda imaš i vlast nad njim.“

„Aha, dok te ne ubije“, nasmejao se raspop. „Šta kaže Mihailo? Novi knjaz“, pitao je Jevrem prenebregnuvši Trifunove opaske o tajnama. Njegove je ovaj pokvarenjak odavno zloupotrebio, i tako iskorišćene više nisu mnogo vredele, te se bivši pop nije plašio ucene.

„Uplašen je, ali drago mu je što se opet dočepao vlasti.“

„Tužan?“

„Ne nariče.“

„Sumnjiv?“

„Toliko je želeo presto da miriše na oceubistvo, ali pošto je dozvolio da te dovedem opet u Beograd, ne sumnjam u njega.“

„Stari prdavac je imao mnogo neprijatelja, pa i među porodom. Turci?“, nagađao je raspop.

„Porta ima preča posla. I na kopnu i na moru. Carstvo puca, ali nisam toliko lud da ih izbacim sa liste osumnjičenih. Batali priču, evo turske straže. Molim te, ne pravi gluposti. Moramo živi u Beograd.“

Dvojica turskih vojnika sedela su pored kamene kapije koja je vodila u samu varoš i igrala šešbeš, bacajući kockice od slonove kosti. Debela hrastova vrata, ojačana gvozdenim pločama na kojima su se nalazili veliki klinovi, bila su

širom otvorena i Jevrem je dobio želju da podbode konja i projuri kroz njih. Uzdržao se od te budalaste namere.

Jedan od stražara, nizak, gustih brkova i ćelav, smejao se naglas, očigledno pobeđujući. U krilu je držao pušku kapislaru, dok je drugi, glavat i plećat, sa ogromnim perčinom, psovao. Puška mu je bila naslonjena na zid, ali sablja je bila na kamenoj stazi tik uz njega.

Nisu podigli pogleda kada su dvojica konjanika naišla, ni najmanje im ne pridajući važnost, zauzeti kockanjem.

„Može li se u Leskovac, ponosni ratnici?“, posprdno je viknuo Jevrem, podigavši se sa sedla i počevši se između nogu.

Glavati Turčin, iznerviran ishodom kockanja, ustao je, opasao kanije sa sabljom i gledajući u čoveka u popovskoj mantiji rekao:

„Svako ko može da plati, a taj krst mora da je od srebra, pope. Ovaj nagizdani pored tebe deluje kao fin gospodin, a fina gospoda imaju para. Pa, ako nećete da spavate u nekoj jadnoj kolibi kod vaših vašljivih zemljaka, platite, kauri.“

„Prvo... ja nisam pop, ja sam raspop, a to što nosim mantiju je zato što ništa drugo i nemam. Sirot i siromašan kao Srbija. A drugo... ovog pored mene i ne poznajem, slučajno smo se našli na putu, pa da prekratimo vreme jahali smo zajedno, a treće... ako siđem sa konja, jeb...“

U tom trenutku je, videvši da će Jevrem započeti kavgu, Trifun progovorio.

„Mislim da će deset groša biti dovoljno, Turčine.“

„Dvadeset!“, proderao se krupni stražar. „Ovom kopi letu sam deset već dužan. Treba mi još deset da probam da povratim svoje pare. Dvadeset ili u kolibu. Da vas jedu buve i vaške.“

„A, da kažem ja Uzun-agi da sam vas zatekao kako se kockate?“, rekao je Trifun izazvavši podozriv pogled zaptija.

„Kaurine, kada bismo pustili svakog ko se pozove na agu, onda ne bismo ni stražarili. Svaka fukara bi mogla da uđe.“

Niski Turčin samo je ćutao i gledao u raspopa, ne obraćajući pažnju na razgovor Trifuna i drugog stražara. U očima mu se zacaklilo prepoznavanje, a onda blesnulo i pitanje. Ali usta su mu ostala nema. Još nije bilo vreme da se progovori.

„Ako nas pustite, reći ću mu da vas ne bičuje što ste igrali šešbeš. Je l' tako, Uzun-ago?“, rekao je pomoćnik ministra i sišao sa konja. „Pozdravlja te tvoj sluga Trifun Stojković.“

Dvojica stražara su se iznenađeno okrenula i ugledala starca koji je sa prozora stražarske kule na kapiji posmatrao ceo prizor. Kleknula su i čelima dodirujući zemlju tražila milost.

„Ne znam, Trifune, da li da tebe i tvog drugara, poznatog raspopa Jevrema Utvića, odmah natakнем na kolac, i to obojicu na jedan, ili da vas pozovem na večeru“, progovorio je aga ne obraćajući pažnju na stražare. „Šta god da uradim, pogrešiću, pa je onda svejedno. Pustite ih!“

Stražari su ustali i pomerili se u stranu. Na čelima su im ostali tragovi kamene prašine.

„Ni merhaba da nam nazoveš, Uzun-ago. Sećam se i lepših dana u druženju sa tobom“, rekao je Trifun popevši se na konja, i prošao kroz kapiju. Jevrem je malo zaostao. Imao je nešto da dobaci jednome od stražara.

„Jebaću ti majku kad se vratim“, rekao je plećatom Turčinu.

„Naći ću ja tebe, kaurine“, šaputao je Osmanlija ohra-
bren time što je izbegao aginu kaznu. „Nataći ću te na krst
leskovačke crkve. Možda te opet prime među popove.“

„Lep gradić ovaj Leskovac“, rekao je raspop prolazeći
kroz kapiju. „Uvek volim da svratim.“